

Numismatiska forskningsgruppen

Gunnar Ekströms professor i numismatik och penninghistoria

Omslagsbilder: England, Vilhelm II, penning, ca 1086–89?, Foto: Västsvensk arkeologi.

Innehåll

Institutionen för arkeologi och antikens kultur	3
Forskning	4
Publicering / Tryckta Skrifter	10
Egna publikationer	10
Jens Christian Moesgaard	10
Kenneth Jonsson och Jens Christian Moesgaard	11
Kenneth Jonsson	11
Eeva Jonsson	12
Bo Gunnarsson	12
Gitte Ingvarsson	12
Viacheslav S. Kuleshov	12
Lennart Lind	13
Förtroendeuppdrag	13
Jens Christian Moesgaard	13
Kenneth Jonsson	14
Redaktions- och layout-arbete	14
Undervisning	15
Konferenser och offentliga föredrag mm	18
Myntbestämningar	22
Blekinge	25
Halland	26
Västergötland	26
Västmanland	31
Öland	32
Östergötland	33
Ångermanland	36
Vikingatida fynd från Ryssland, bestämda av Viacheslav Kuleshov	37
Studiesamling och arkiv	38
<i>Numismatikens metoder V: Fundkategorier</i>	
Jens Christian Moesgaard	38
Numismatiska forskningsgruppen 2024	48

Institutionen för arkeologi och antikens kultur

Numismatiska Forskningsgruppen

Gunnar Ekströms professur i numismatik och penninghistoria

Verksamhetsberättelse 2024

Numismatiska forskningsgruppen (NFG) / Stockholm Numismatic Institute (Gunnar Ekströms professur i numismatik och penninghistoria) inrättades 1979 och är helt externfinansierad tack vare Gunnar Ekströms Stiftelse för numismatisk forskning. NFG tillhörde först Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). Från år 1994 är NFG knuten till Stockholms universitet och sedan år 2005 som en del av Institutionen för arkeologi och antikens kultur.

Verksamhetens syfte är att undervisa och forska i numismatik och penninghistoria. Det sker genom att sätta mynten in i ett större sammanhang – ekonomiskt, politiskt, administrativt och socialt. Forskningen vid NFG är främst inriktad mot svenska och nordiska mynt och myntfynd från vikingatid och medeltid. Numismatik ingår som en del i arkeologiundervisningen på Institutionen för arkeologi och antikens kultur.Handledning sker vid uppsatsskrivning samt på doktorandnivå.

Jens Christian Moesgaard är den tredje som innehar Gunnar Ekströms professur i numismatik och penninghistoria efter Brita Malmer (1979–1992) och Kenneth Jonsson (1992–2020). Kenneth Jonsson är fortfarande aktiv som emeritus vid NFG.

Numismatiska forskningsgruppen ger ut en mängd olika publi-

kationer, flera av dem är digitala och de finns i PDF-format på www.archaeology.su.se/numismatiska-forskningsgruppen/nfg-s-publikationer

Tryckta publikationer:

- CNS-serien – ett projekt där alla vikingatida myntfynd (ca 800–1140) i Sverige ska publiceras. Nio tryckta volymer är publicerade mellan 1975–2010. Därefter har supplement till de tryckta volymerna publicerats digitalt på hemsidan. Redaktör: Kenneth Jonsson.
- Commentationes-serien – monografier om vikingatida mynt (9 band). Redaktör: Kenneth Jonsson.
- Serien Stockholm Studies in Numismatics (1 band). Redaktör: Jens Christian Moesgaard.

Publikationer tillgängliga på hemsidan:

- Metallanalyser av mynt, 5 stycken. Redaktör: Kenneth Jonsson.
- Roman Denarii, 7 stycken. Redaktör: Kenneth Jonsson.
- Stockholm Studies in Late Roman and Early Byzantine Solidus Coinage, 1 st. Redaktör: Jens Christian Moesgaard.
- Tidskriften Myntstudier, 39 stycken. Redaktör: Jens Christian Moesgaard.
- Studentuppsatser, 114 stycken. Redaktör: Jens Christian Moesgaard.
- Verksamhetsberättelse, 24 stycken (åren 1988–2009 samt åren 2020–2023). Redaktör: Jens Christian Moesgaard.

Här finns även information om de avhandlingar som har skrivits hos Numismatiska forskningsgruppen.

Forskning

Svenska Numismatiska Föreningen finansierade generöst ett forskningsprojekt som genomfördes av Gitte Tarnow Ingvardson under

2024. Projektet handlade om *forskningsvärdet av ensamfunna mynt* (se SNT 2024:5, s. 122). Ensamfunna mynt är en snabbt växande grupp av fynd, särskilt tack vare ökad användning av metalldetektorer. Det är en väletablerad tes inom numismatisk forskning att ensamfunna mynt till stor del representerar omedvetna förluster, i motsats till mynt som är medvetet nedlagda i skatter. Ensamfunna mynt kan därför svara på andra typer av frågor om myntanvändning. De allra flesta ensamfunna mynt hittas i lager som har blivit plöjda och de har inte någon daterbar arkeologisk kontext. Forskningsvärdet på fynden ligger alltså i mängden. Även om mynten inte entydigt kan kopplas till specifika anläggningar eller faser, så kan ensamfunna mynt som hittas tillsammans med andra upplöjda fynd ge en uppfattning om verksamheten i området.

Inom ramen för projektet har Gitte skrivit tre artiklar: (1) "Øresund som forskningsbarriere. Detektorlovgivningens indflydelse på møntmaterialet". Det är stor skillnad mellan Danmarks och Sveriges lagstiftning när det gäller användandet av metalldetektorer. Medan detektorarkeologi i Danmark nästan har blivit en nationalsport, är den svenska inställningen till metalldetektorsökningar mycket mer restriktiv. I Sverige används metalldetektorsökningar främst av professionella arkeologer i samband med arkeologiska utgrävningar. I Danmark är detektorsökningar också en del av den arkeologiska verktygslådan för utgrävningar, men de allra flesta detektorfynd görs av fritidsarkeologer, och sökningarna är inte nödvändigtvis kopplade till arkeologiska utgrävningar. Utifrån myntfynd från Själland och Skåne undersöks vad skillnader i detektorlagstiftning på den danska respektive svenska sidan av Öresund betyder för forskningen i en region som historiskt sett hör ihop. Artikeln förväntas bli publicerad i en facktidsskrift, eventuellt Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad. (2) "Middelalderens skånske møntomløb". Artikeln är baserad på utvalda ensamfunna mynt som hittats i Skåne. Utifrån arkeologiskt noggrant undersökta fyndplatser med detektorfynd klarläggs var, när och hur mynt användes i Skåne. Hur ser till exempel myntmaterialet på högstatusplatsen Eskilstorp ut i förhållande till den närliggande lantliga bebyggelsen vid

Östra Grevie? Förväntas bli publicerad i en refereegranskad tidskrift. (3) "Kan en enkelt C-14 dateret mønt vælte Valdemartidens møntrække? En kommentar til Thomas G. Poulsens ph.d. afhandling Mønt og Magt". I artikeln görs en kritisk bedömning av dateringsgrunden för myntgruppen som täcker Valdemarperioden, vilket inkluderar Valdemar I den stores (1157–1182), Knut VI:s (1182–1202) och Valdemar II den stores regeringstid (1202–1241). Publicerad i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 2025 nr 1.

Inom det *projekt på Gotland* som leds av Kenneth Jonsson och Majvor Östergren fortsatte undersökningarna med metalldetektor. Under året hittades bl.a. ett antal mynt; 4 romerska denarer, 23 vikingatida inkl. en skatt med 7 mynt (3 islamiska och 4 tyska) och en skatt med 9 islamiska och dessutom 11 medeltida. Projektet är finansierat av Sven Svenssons stiftelse för numismatik.

Arbetet med att publicera de *skandinaviska medeltida mynten i Bibliothèque nationale de France och La Monnaie de Paris samlingar* fortgår. Materialet kommer att publiceras av Bo Gunnarsson, Kjell Holmberg och Jens Christian Moesgaard i Stockholm Studies in Numismatics. Anslag för tryckningen av boken har sökts och beviljats från Sven Svenssons stiftelse. Beskrivningarna av de enskilda mynten samt bildmaterialet är i det närmaste helt komplett och layoutarbetet med bildkatalogen har påbörjats. Det som återstår är textdelen, som planeras vara på svenska, danska och franska, kommer bland annat att redogöra för en del intressanta iakttagelser kring vissa mynts ursprung. Flera bestämningar av mynten i den ursprungliga katalogen refererar till Elias Brenner, Thesaurus Nummorum Suedo-Gothicorum. Det visar sig att både den så kallade "förstautgåvan 1691" som utgåvan från 1731 har använts vid bestämningarna. "Förstautgåvan" som enbart sändes ut av Brenner till utvalda personer är sällsynt. Ett, med största sannolikhet omöjligt försök, är att undersöka om den "förstautgåva" som använts går att identifiera. För detta har den främste kännaren av denna tidiga utgåva, Torbjörn Sundquist kontaktats. Oavsett resultatet kommer boken omfatta ett litet avsnitt om referenserna till Brenner. På grund av oförutsedda händelser har tidplanen

för publiceringen av boken försenats något och förväntas ske under 2026.

I november besökte Bo Gunnarsson Den kongelige Mønt- og Medaillesamling (KMMS) i Köpenhamn för att hjälpa till med bestämningen av *skandinaviska imitationer i några danska fynd*. Ett av fynden, från Skovvang, Bornholm, hade tidigare behandlats av Brita Malmer i samband med arbetet med *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995–1020*. Malmer skriver där: "The recently discovered, and still largely unstudied, hoard from Skovvang, Nylarsker, Bornholm, has a unique place as far as die-identical coins are concerned". Med detaljuppgifter om ytterligare 12 mynt kompletteras nu Malmers katalogisering. Ett annat viktigt fynd som studerades var Blykobbegård med närmare 20 skandinaviska imitationer varav flera fragmenterade och utmanande att bestämma. Resultaten från resan, som finansierats genom bidrag från Sven Svenssons stiftelse, har redovisats till KMMS och kommer att publiceras i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*. Som exempel visas en ny Helmet-kombination från Bornholm (fig. 1). Den är från Gyldensgårdskatten (inventarienummer FP 8171.19) och är präglad med åtsidan 4.314=9.502 tillsammans med frånsidan 4.802=9.1615. Den nya stampkombinationen innebär att en 3-länk med Helmet-stampar adderas till den stora danska kedja 105 del D. En artikel om Helmet-imitationer i del B av kedja 105 kommer att publiceras i *Myntstudier* 2025:1.

Eeva Jonsson är doktorand vid Åbo universitet, Institutionen för historia och arkeologi. Avhandlingsarbetet *Fluctuations in the im-*

Figur 1. Foto: Bo Gunnarsson.

port of coins from the German Empire c. 950–1145 är finansierad av Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning. Avhandlingens huvudsakliga syfte är att analysera myntimporten från det Tyska riket till nuvarande Sverige under vikingatiden på en detaljerad nivå med hjälp av databasprogram. Idag känner man till drygt 260 000 vikingatida mynt som är hittade inom Sveriges nuvarande gränser (uppgift från databas i Numismatiska forskningsgruppen, Stockholms universitet). Tyska mynt utgör den största andelen (drygt 40%) av hela den vikingatida myntmassan. Arbetet handleds av Jussi-Pekka Taavitsainen och Jens Christian Moesgaard. Projektet baserar sig på hennes sammanställning av vikingatida tyska mynt i svenska fynd i en databas vid Numismatiska forskningsgruppen, Stockholms universitet. Eeva har under 2024 arbetat heltid som antikvarie vid Statens historiska museer fram till första november. Från november 2024 till juni 2025 är hon tjänstledig för att färdigställa avhandlingen.

Fedir Androschuck leder projektet *Norrlands silverskatter och socio-ekonomiska nätverk under vikingatid – tidig medeltid*. Fedir samarbetar med Eeva Jonsson i anslutning till hennes doktorsavhandling. I 2024 arbetade han framför allt på en förbättrad version av sin artikel ”Viking-silver hoards in Norrland - find places, context and origin,” som blev accepterad för publicering i handlingarna från Viking Congress som ägde rum i Liverpool i augusti 2022. I samarbete med två ukrainska forskare, Zinaida Zraziuk och Oleksij Andreev, arbetade Fedir med metallanalyser av tidig medeltida silverhryvna och silvermynt funna i Ukraina. Ett preliminärt resultat meddelades i februari 2025 vid en föreläsning i Leibniz Zentrum för arkeologi i Mainz.

Under 2024 har Lennart Lind arbetat med tre titlar i serien Roman Denarii, Hoards and Stray Finds in Sweden. Två utkom under året, 2024:1 och 2024:2, *om fynden i Sojvide respektive Norrkvie på Gotland*. En tredje titel, 2025:1, *om fyndet i Gerete i Fardhems socken på Gotland* 1990, är så gott som färdig. Lennart har också arbetat med en artikel om en speciell grupp denarimitationer, *Hulterstad-Uggårde gruppen*, på engelska, avsedd för en internationell publik, och en artikel på svenska om *denarimitationer allmänt*, avsedd för en svensk publik.

Jens Christian Moesgaard arbetar även med *fynd från utgrävningar i Sigtuna*, i samarbete med Sigtuna museum. Han arbetar med att färdigställa två projekt, ett om *vikingarnas utmyntningar i Normandie på 900-talet* (samarbetspartner: IRAMAT, UMR 5060 CNRS/Université d'Orléans och Le Studium, Région Centre-Val-de-Loire) och ett om *myntanvändning på landsbygden i Danmark under medeltiden*, mot bakgrund av de många nya metalldetektorfynden (samarbetspartner: Museum Vestsjælland och Nationalmuseet, Köpenhamn). Jens Christian blev inbjuden att ingå i en forskargrupp för att bearbeta det stora *fyndet från Schaprode* på Rügen i Tyskland, som innehåller ett antal danska Harald Blåtand mynt. Projektet leds av Dr Michael Schirren, och ett arbetsmöte anordnades i Schwerin den 9–12 maj av Landesamt für Kultur und Denkmalpflege Mecklenburg-Vorpommern/Landesarchäologie.

I april var Jens Christian i Münster för att titta på kvarlämnade papper från Peter Ilisch (1947–2023) som tidigare varit antikvarie för myntsamlingen på LWL-Museum für Kunst und Kultur. Dokumenten förvaras hos hans kollega Dr Gerd Dethlefs. Det var ett mycket givande besök, där vi bland annat tittade på Peters anteckningar om det *stora 1000-tals skattfyndet från Sjælland* som på 1990-talet spreds illegalt på myntsamlarmarknaden. Peter hade gjort anteckningar om ett antal mynt som såldes av tyska mynthandlare. Vi kom överens om att vi skulle publicera en sammanställning av fyndet baserat på Peters anteckningar samt på de mynt som Nationalmuseet i Köpenhamn lyckades rädda (samarbetspartner: LWL-Museum für Kunst und Kultur och Nationalmuseum, Köpenhamn).

Det var med stor glädje som vi i oktober, tack vare stöd från Ekströms och Svenssons stiftelser samt i samarbete med Statens historiska museer, kunde välkomna Viacheslav (Slava) Kuleshov tillbaka som forskare. Slava kommer att arbeta med de *svenska fynden av islamiska dirbemer från vikingatiden i deras nord- och östeuropeiska och asiatiska kontexter*. Under 2024 har han förberett fynden från Skarpa Alby (Öland) och Tänglings (Gotland) för publicering i CNS samt arbetat med fynden av dirbemer i Birka utifrån Gert Risplings förberedande arbeten. I samarbete med Statens historiska museer kommer han också

att fortsätta arbetet med att bestämma de 14 000 dirhemerna i Spillingsskatten från Gotland.

Publicering / Tryckta Skrifter

Egna publikationer

I serien *Roman Denarii* utkom två nummer under 2024. Båda var skrivna av Lennart Lind och handlade om skattfynd från Gotland. Den första består av 364 mynt som är funna i Sojvide, Sjonhem socken. Det yngsta myntet ärpräglat 194–97. Den andra består av 215 mynt, funna i Norrkvie, Grötlingbo socken. Det yngsta myntet med säker datering ärpräglat 186–87, men ett av mynten är väldigt slitet och det kan vara ett par år yngre.

Myntstudier, som kan laddas ner från forskningsgruppens hemsida, utkom med ett nummer på 68 sidor i mars 2024. Den innehåller tre artiklar:

- Kenneth Jonsson och Christian Mühlenbock, Myntfynden från Edsleskogs kyrkoruin
- Denise Lundgren, Tvillingsskatten från Ausås
- Anton Larsson, Ödmans brakteater: Ett medeltida myntfynd i Tanums kyrka år 1723

Jens Christian Moesgaard

”Knud den Stores udmøntning i Danmark vest for Øresund i lyset af Brita Malmers værk. Del 1: Fyn og Jylland”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2024:2, s. 37–55 (forskning, vikingatid).

”Late Iron-Age and Viking-Age coins from Jelling”, in Anne Pedersen, Mads Dengsø Jessen & Mads Kähler Holst (eds.), *Jelling – Monuments and Landscape*, vol. 2 (Publications from the National Museum. Studies in Archaeology and History 20:4.2 Jelling Series), Odense 2024, s. 225–230 (refereegranskad, fynd, vikingatid).

”Bestemmelse af Randpfennig OBM 9782x185”, in Mads Runge (ed.), *Nonnebakken, Odenses vikingeborg. Katalog og appendix*, Odense 2024, s. 520–521 (fynd, vikingatid).

- ”Detektorfund og møntbrug på landet i middelalderen”, *Hikuin* 42, 2024, p. 187-194 (refereeanskuet, forskning, medeltid)
- ”3 200 monnaies – trois siècles et demi (d’avant 1660 à 1980 environ) de découvertes au Vieil-Évreux (Eure, Normandie)”, *Revue archéologique de l’Ouest*, 40, 2024 s. 239–281, URL: <http://journals.openedition.org/rao/9902> (refereeanskuet, fynd, antiken).
- (tills. med Fabien Pilon och Simon Coupland), ”Quelques monnaies des IXe-Xe siècles issues d’opérations archéologiques en Neustrie”, in Pierre Cattelain, Christian Lauwers, Eugène Warmenbol (red.), *Money, it’s a hit. Mélanges sonnants et rébuchants offert à Jean-Marc Doyen*, Treignes 2024, s. 311–319 (refereeanskuet, fynd, vikingatid).
- ”Numismatikens metoder IV: periodisering”, *Numismatiska Forskningsgruppen – Gunnar Ekströms professur i numismatik, Verksamhetsberättelse 2023*, Stockholm 2024, s. 33–45 (metoder).
- ”Amerikanske mønter med motiver fra danske kolonier”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2024:3, s. 88–89 (populärvetenskap, nutid).
- Recension av Magnus Widell, *Valuter – i brist af löspenningar*, in *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2024:3, s. 93.
- ”Françoise Dumas 1932–2024”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2024:3, p. 92 (minnesord).
- ”Bogreception for storværk om vikingetidige mønter”, *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2024:3 p. 63–65.

Kenneth Jonsson och Jens Christian Moesgaard

- (tills. med Nanouschka Myrberg Burström, Annica Ewing, Ragnar Hedlund, Birgitta Hårdh, Gitte Ingvarson, Christoph Kilger & Linda Lundberg), ”Kan samhällets rätt till ett kulturarv upphöra på grund av stöld?”, *Fornvännen* 2024/1, p. 68–70 (debatt).

Kenneth Jonsson

- (tills. med Christian Mühlenbock), ”Myntfynden från Edsleskogs kyrkoruin”. *Myntstudier* 2024:1, s. 1-21 (forskning, medeltid).

Eeva Jonsson

- ”Digitalisering av Bror Emil Hildebrands samling av vikingatida engelska mynt på EKM–KMK”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2024, no 1, s. 20–23 (forskning, forskningshistoria, vikingatid).
- ”Digitalisering av världens största samling av vikingatida engelska mynt”, blogginlägg, SHM:s samlingsblogg 2024-01-11.
- ”Vikingatida myntfynd som en del av Swedigarch-projektet”, blogginlägg, SHM:s samlingsblogg 2024-06-05.

Bo Gunnarsson

- ”Ett nytt mynt av Olof Skötkonungs Crux-typ”, i *Sigtuna Myntklubb 50 år, 1971–2021*, Mjölby 2024, s. 143–145 (vikingatid/kuriosa).
- ”Svearikets första myntort”, i *Myntauktioner i Sverige, Myntauktion 44*, s.10–17 (vikingatid).
- ”Lund och stampkedja 105”, i *Myntauktioner i Sverige, Myntauktion 45*, s. 30 (vikingatid).
- ”Nytt mynt av Olof Skötkonungs Crux-typ”, *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2024:3, s. 66–67 samt omslag (vikingatid).
- ”... med angenäm eftersmak!” *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2024:8, s. 197 (kuriosa).

Gitte Ingvardson

- The Hoarding Vikings*. Routledge Archaeologies of the Viking World. London: Routledge 2024. Också tillgänglig på <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-mono/10.4324/9781032647760/hoarding-vikings-gitte-ingvardson> (refereegranskad, forskning, vikingatid).

Viacheslav S. Kuleshov

- (tills. m. A. Türk, S. Al Halabi, A. S. Zelenkov, A. Gulyás, B. Jancsik, P. Óvári), “Honfoglalás kori lelőhely Jászfelsőszentgyörgy határából. A honfoglalás kori hagyaték legkorábbi dirhemlelete”, *Hadak útján: A népvándorlások fiatal kutatóinak XXIX. konferenciája, Budapest, 2019, november 15–16* (Magyar Östörténeti Kutatócs-

oport Kiadványok. Vol. 4.2), Budapest 2023, s. 783–793. https://doi.org/10.55722/Arpad.Kiad.2023.4.2_29 (Engelsk sammanfattning: ”Stray Dirham Find on the Outskirts of Jászfelsőszentgyörgy”) (forskning, vikingatid, myntfynd, refereegranskad).

(tills. m. A. Agdzhoyan, G. Ponomarev, V. Pylev, Z. Autleva (Kagazezheva), I. Gorin, I. Evsyukov, E. Pocheshkhova, S. Koshel, D. Adamov och N. Kuznetsova), “The Finnic Peoples of Russia: Genetic Structure Inferred from Genome-Wide and Y-Chromosome Data”, *Genes* 2024, 15, 1610 (digital publicering, ingen paginering). <https://doi.org/10.3390/genes15121610>; <https://www.mdpi.com/2073-4425/15/12/1610> (forskning, refereegranskad)

Lennart Lind

Roman Denarii found in Sweden, 2024.1. *Hoards. Gotland, Sjonhem par., Sojvide* (forskning, antiken).

Roman Denarii found in Sweden, 2024.2. *Hoards. Gotland, Grötlingbo par., Norrkvie* (forskning, antiken).

Förtroendeuppdrag

Jens Christian Moesgaard

- Ledamot av den vetenskapliga kommittén för den nya permanenta utställningen av Bayeuxtapeten
- Ledamot av den vetenskapliga kommittén för Revue Numismatique, Paris
- Ledamot av den vetenskapliga kommittén för Journal of Archaeological Numismatics, Bryssel
- Ledamot av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen
- Suppleant i Sven Svenssons Stiftelse
- Ledamot av styrelsen för Selskabet Den Kgl. Mønt- og Medaillesamlings Venner
- Författare av de danska och isländska bidragen till Survey of Numismatic Research, som publiceras vart sjätte år
- Redaktör för Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

- Peer-Reviewer för flera tidskrifter och sakkunnig i olika ärenden
- Associerad med Centre de Recherches Archéologiques et Historiques Anciennes et Médiévales (CRAHAM) Unité Mixte de Recherche 6273, Université de Caen

Kenneth Jonsson

- Ledamot av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien
- Ingår i referensgrupp för undersökningarna av vraket efter regalskeppet Kronan
- Ingår i kommittén Icke järnmetaller vid Jernkontoret

Redaktions- och layout-arbete

Redaktionellt och layoutarbete tar mycket plats i NFG. Vi har förmånen att ha vår egen layoutare, Ylva Öd, som ansvarar för den grafiska utformningen av våra publikationer, i första hand internettidsskriften *Myntstudier* (redaktör Jens Christian Moesgaard) och fyndpublikationerna *Roman Denarii och Corpus Nummorum Saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt* (redaktör Kenneth Jonsson). Under året har Ylva påbörjat layouten av publikationen med de skandinaviska mynten från samlingar i Paris, den är planerad att vara klar under 2026.

Dessutom förbereder Jens Christian Moesgaard tre efterlängtrade publikationer i samarbete med Nationalmuseet i Köpenhamn. Den ena handlar om det stora *vikingatida skattfyndet från Grisebjerggård*, Sydvästra Sjöland, nedlagt efter 942/943. NFG:s tidigare medarbetare Gert Rispling bidrar med bestämmningar av de islamiska mynten. Denna monografi ska ges ut av Nationalmuseet och är nu skickad till refereegranskning.

Den andra publikationen är utgivningen av föredragen från *Nationalmuseets symposium om Islamiska mynt från vikingatiden*. Symposiet hölls i "Det danske hus" i Damaskus, november 2007. Bland artikel-författarna finns bland andra Gert Rispling och Christoph Kilger (Uppsala universitet/Campus Gotland). Publikationen ska ges ut i

skriftserien, *Commentationes de Nummis in Saeculorum IX–XI in Suecia Repertis*, Nova series. Ylva Öd layoutat bidragen. Under 2024 slutfördes kompletteringar och det avslutande korrekturarbete, och boken är nu färdig för tryckning.

Den tredje publikationen är utgivningen av *Reerslev-fyndet från Själland*, med bland annat runmynt från slutet av Svend Estridsens regeringstid (1047–74), präglade i Lund. Manuskriptet skrevs av Victor Palsted Bizoev under hans praktik på Nationalmuseum i Köpenhamn 2017 under handledning av Jens Christian Moesgaard, som har åtagit sig att färdigställa manuskriptet för publicering hos förlaget Numismatik og Pengehistorie.

I oktober 2018 var Jens Christian Moesgaard medarrangör för ett symposium om *myntväsendet i Västeuropa på 900- och 1000-talen* med tonvikt på Frankrike. Symposiet organiserades av Le Studium/Loire Valley Institute for Advanced Studies och l'École pratique des hautes études och det ägde rum i Orléans och Paris. Jens Christian arbetar tillsammans med de andra arrangörerna Marc Bompaire, Bruno Foucray och Guillaume Sarah med publiceringen av föredragen. Publikationen planeras att utges av Publications du CRAHAM/Presses Universitaires de Caen.

Jens Christian är också huvudredaktör för *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, som ges ut av Nordisk Numismatisk Union, som är en sammanslutning av numismatiska föreningar, museer och universitetsinstitutioner i Norden. Tidningen innehåller artiklar, recensioner, personalia och olika meddelanden om numismatiska ämnen relaterade till Norden. Den ges ut på de nordiska språken och utkommer fyra gånger per år på totalt 128 sidor.

Undervisning

Kursen *Mynt som arkeologisk och historisk källa* med Jens Christian Moesgaard som kursansvarig introducerades år 2020. En av studenterna, Ingemar Svenson, skrev mycket positivt om kursen i *Svensk Numismatisk Tidskrift* oktober 2021, s. 145. Genom en rad konkreta ex-

empel ger kursen en introduktion till numismatikens metoder och till myntfyndens potential som källmaterial inom historia och arkeologi.

Under höstterminen 2024 gavs kursen för femte gången. Den pågick från den 4/11 till och med den 19/1. Det är en kurs på grundnivå som ger 7,5 HP och den är öppen för alla. Kursen ges kvällstid och bland studenterna finns det både arkeologistudenter, myntsamlare och allmänt intresserade.

- Måndag 4/11. Introduktion till kursen. Introduktion till mynt och myntfynd (Jens Christian Moesgaard)
- Måndag 11/11. Beskrivning av mynt. Datering av mynt (Jens Christian Moesgaard)
- Måndag 18/11. Databaser och spridningskartor (Kenneth Jonsson)
- Måndag 25/11. Tolkning av skattfynd. Mynt som historisk källa (Jens Christian Moesgaard)
- Måndag 2/12. Icke-monetär/ekonomisk användning av mynt (Nanouschka Myrberg Burström)
- Måndag 9/12. Metallanalyser (Sven Isaksson och Eeva Jonsson)
- Måndag 16/12. Användning av metalldetektor och numismatik (Magnus Lindberg)
- Onsdag 8/1. Stamp- och viktstudier (Bo Gunnarsson)
- Måndag 13/1. Arkeologisk kontext (Jens Christian Moesgaard)
- Onsdagen 15/1. Studiebesök på Ekonomiska Museet/Kungl. Myntkabinettet. Program: Kungliga Myntkabinettets samlingar och uppdrag (Ulrika Bornestaf). Myntfynd och accessionsprocess (Adrian Klang Törnberg, Albin Hedin). Visning av Ekonomiska museets nya basutställning Pengar! (Florent Audy).

Dessutom gav Jens Christian Moesgaard 12 september en *allmän introduktion till numismatik* på kursen Arkeologi I (kursansvarig Nanouschka Myrberg Burström) och föreläste 25 september om *mynt i kultiska kontexter* på masterkursen (kursansvarig Fredrik Fahlander).

Under vårterminen har Jens Christian Moesgaard handlett tre uppsatser i arkeologi (II). Jakob von Pistohlkors uppsats hade titeln *Täljor! Proberingsmärken på arabiska dirham från ett vikingafynd på*

Gotland, om att de 80 dirhemerna var mer fragmenterade men mindre testade med täljor än de 91 skandinaviska mynten i skattfyndet Stora Sojdeby, nedlagt efter 1089. Mats Udikas skrev om *Detektorfynden i Hjulby. Myntanvändningen på dansk landsbygd 1200–1539*. Bland fynden fanns 42 mynt från platsen där det tidigare har funnits en kyrka och 90 mynt från de omgivande åkrarna där byn var belägen. Detta gav en unik möjlighet att jämföra användningen av mynt i och utanför kyrkan. Mats har bearbetat uppsatsen till en artikel som kommer att publiceras i nästa nummer av *Myntstudier*. Victor Carlssons uppsats heter *Danska landsdelsmynt på Skånemarknaden. En numismatisk studie av danska landsdelsmynt på Falsterbo marknadsplats och Skanör Hovbacken*. Här jämförs 37 mynt, präglade före 1380, från marknadsplatsen i Falsterbo med 29 mynt från fiskarstugorna i Hovbacken. Förbudet mot utländska mynt efterlevdes bättre på marknaden än bland fiskarna, medan förbudet mot mynt från Själland och Jylland i stort sett åtlýddes på båda platserna.

Jesper Rönnlöf skrev sin masteruppsats under vårterminen: *En knivskarp misstro. En undersökning av täljor på mynt från sen vikingatid i nordöstra Europa, 900–ca 1100*. Framför allt under 1980- och 1990-talen bedrevs intensiv forskning om täljor i flera länder i norra och östra Europa. Jesper har gått igenom denna omfattande litteratur och har för första gången sammanställt en analys av resultaten, baserad på 40 skattfynd från Skandinavien och 14 från Baltikum, Polen och Ryssland. Jesper arbetar med en artikel i ämnet till nästa nummer av *Myntstudier*.

Under höstterminen handledde Jens Christian Moesgaard två kandidatuppsatser. Marie Börjesson skrev under titeln *På spaning efter de mynt som flytt: En metastudie om lagars påverkan i skandinavisk arkeologi utifrån metallsökning och karolingiska mynt* om, hur metalldektorn har inneburit en kraftig ökning av antalet fynd och platser. Samtidigt gör olika lagstiftning om användning av metalldetektorer det svårt att jämföra resultaten mellan de skandinaviska länderna. I uppsatsen *Myntfynd på Helgö från 700–1050 e.Kr. En jämförande studie av mynt från gravar och boplatser* gick Jesper Svanberg igenom fynd av vikingatida mynt från Helgö. Det finns totalt 56 stycken, varav 24

är från ett skattfynd och resten från gravar, bostäder och offerplatser. Det visade sig att man särskilt hade valt västerländska mynt och inte dirhemer som gravgåvor.

Uppsatserna finns tillgänglig på NFG:s hemsida.

Konferenser och offentliga föredrag mm

Med anledning av *Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forsknings 50-årsjubileum* organiserade Numismatiska forskningsgruppen den 15 oktober ett seminarium om stiftelsens verksamhet med efterföljande mottagning (se SNT 2025:3, s. 62–63). Stiftelsen bildades 1974 med medel från försäljningen av Ekströms stora myntsamling. Numismatiska forskningsgruppen, som grundades 1979, finansieras helt med anslag från stiftelsen. Dessutom ger stiftelsen bidrag till inköp av föremål till Ekonomiska museet – Kungliga myntkabinettets samlingar och utöver det så stödjer stiftelsen numismatisk forskning och publicering.

Seminariet inleddes med att professor Jens Christian Moesgaard, NFG hälsade välkommen. Därefter framfördes hälsningar från Ulf Nordlind, Ekströms stiftelse, och från de andra två svenska numismatiska stiftelserna, Sven Svenssons Stiftelse och Rut och Bengt Holméns Stiftelse, varefter vi övergick till själva programmet. Professor emeritus Kenneth Jonsson berättade om stiftelsens tillkomst och Magnus Wijk om Ekströms samling och auktionerna. De följande föreläsningarna handlade om projekt och aktiviteter som stiftelsen stödjer. Doktorand Eeva Jonsson berättade om sitt avhandlingsarbete *Fluctuations in the import of coins from the German Empire c. 950–1145*. Ekonomiska museets chef, Cecilia von Heijne, berättade om Ekströms stiftelses stöd till Ekonomimuseet – Kungliga Myntkabinettet. Docent Nanouschka Myrberg Burström presenterade den nyutkomna boken *”Money, Coinage and Colonialism”*, vars färgillustrationer möjliggjorts med stöd av stiftelsen. Till sist var det tre föreläsningar som handlade om NFG. Bo Gunnarsson berättade om professor Brita Malmer och hennes forskning, Kenneth Jonsson om sin tid som professor och Jens Christian Moesgaard om Numismatiska forskargruppen idag och i framtiden.

Det fanns även möjlighet att se Britas Malmers Forskningsarkiv (se mer nedan). Seminariet avslutades med mingel i gott sällskap.

Till skillnad från Sverige har Danmark inte några stora numismatiska stiftelser. Fram till 2024 fanns det bara en, nämligen *Advokat Axel Ernst's og Frøken Alfrida Ernst's Legat til Fremme for Numismatisk Forskning i Danmark*. Axel Ernst (1891–1964) var en myntsamlare och forskare. En stor del av hans samling donerades till myntkabinetten i Oslo, Köpenhamn och Odense, medan resten såldes, och pengarna gick genom Ernsts syster Alfridas ingripande till stiftelsens tillkomst 1970. Efter betalning av bankavgifter m.m. blev dock avkastningen så småningom så liten att styrelsen valde att avveckla den. Kapitalet användes för att stödja olika numismatiska projekt. Den 14 juni 2024 hölls ett seminarium på Danmarks nationalmuseum, som en markering av stiftelsens avslutning. Jens Christian Moesgaard höll ett föredrag om hur stiftelsens stöd till utländska forskare har möjliggjort att de har kunnat resa till Köpenhamn. Föreläsningen har sedan publicerats i Numismatisk Rapport 166, mars 2025, s. 13–20.

Numismatiska Forskningsgruppen var under 2024 värd för tre forskarseminarier, som ingick i Institutionen för arkeologi och antikens kulturs seminarieriserie. 3 januari berättade Christoph Kilger, Uppsala universitet, Campus Gotland, om *Västergarn och den gotländska kusten - Studier av en tidig medeltida hamnmiljö*. Han presenterade resultaten av sina seminariegrävningar i Västergarn. Genom undersökningarna kan man belägga bebyggelse med husgrunder innanför Västergarnsvallen från mitten av 1000-talet. Studier av fynd- och benmaterialet i uppsatsarbeten har gett många intressanta uppslag om användningen av husgrunderna, kulturell tillhörighet, religiös identitet, kronologi och kontakter. 2 oktober talade Cecilia von Heijne & Florent Audy, Ekonomiska museet – Kungliga myntkabinettet/Statens historiska museer om *Att berätta med pengar. Användning av mynt och andra numismatiska föremål i Ekonomiska museet – Kungliga myntkabinettets utställningar*. Ekonomiska museet – Kungliga myntkabinettet har i juni 2024 öppnat nya basutställningar. Museets samlingar har också nyligen använts i flera tillfälliga och permanenta utställningar, som till

exempel i Vikingarnas värld på Historiska museet. Cecilia och Florent talade om hur premisserna för produktionen av utställningarna ser ut och hur pengar ställs ut som museiföremål. De talade även om hur tankarna går kring forskningsförankring och forskningsförmedling. 20 november presenterade Sven Kalmring, Statens Historiska museum, och Johan Runer, Statens maritima och transporthistoriska museer, *Ett "Tissø-komplex" på Birka. Birka-Korshamn och vikingastadens uppkomst*. När det gäller Birka har man länge antagit att Hovgården på grannön Adelsö var platsen för den vikingatida kungsgården, medan platsen för Ansgars kyrka fortfarande är omdebatterad. Identifieringen av ett "Tissø-komplex" i Birka-Korshamn utmanar dock tidigare antaganden: Den hittills utgrävda platsen verkar vara platsen för stadens fogde Herigar, hans hall med ett så kallat "fenced special area" och möjligen även platsen för Ansgars första kyrka. Dessutom talade Viacheslav Kuleshov om *olika kronologiska faser i den islamiska utmyntningen* vid institutionens julkonferens den 4 december på Långholmen.

I april koordinerade Jens Christian Moesgaard *institutionens studieresa till Bornholm*. Onsdagen den 24 april tog vi bussen från Stockholm. På vägen till färjan i Ystad besökte vi slottsruinen Brahehus med den fantastiska utsikten över Vättern och Visingsö. Torsdag och fredag var vi under sakkunnig ledning av Finn Ole Nielsen, tidigare antikvarie med ansvar för öns arkeologi, på ett besök på Bornholms museum och runt om på Bornholm för att se arkeologiska platser, medeltida kyrkor och slottsruiner. Vi träffade de lokala arkeologerna vid öns hittills största utgrävning, som genomförs med anledning av den planerade byggnationen av den landbaserade anläggningen för "Energiø Bornholm", som är ett ambitiöst projekt för havsbaserad vindkraft. På fredagskvällen fick vi lyssna till ett föredrag om De bornholmske Amatørarkæologers och de många fynd som föreningens medlemmar gjort med sina metall-detektorer. På lördagen gick resan tillbaka till Stockholm med en tur runt Ystad för att njuta av stadens fina korsvirkesarbete.

Numismatisk afton är en föreläsningsserie som ordnas i samarbete mellan Ekonomiska museet – Kungliga myntkabinettet, Svenska Nu-

numismatiska Föreningen och Numismatiska Forskningsgruppen. Det är ett webinarium, som i efterhand är tillgängligt på Youtube. Den 31 januari var temat *silver och mynt under vikingatiden*. Rory Naismith, professor vid universitet i Cambridge, introducerade ämnet med föredraget *Using Coin and Using Bullion in the Viking Age*. Därefter höll Eeva Jonsson ett föredrag tillsammans med antikvarie Florent Audy. Det handlade om ”Everlövsskatten – från privat till publik skatt” och presenterades på följande sätt på SHM:s hemsida: ”Den vikingatida Everlövsskatten bestående av över 900 mynt och silverföremål upptäcktes på 1980-talet. Den gjordes tillgänglig för allmänheten då den visades på Ekonomiska museet mellan september 2022 och augusti 2023. Detta blev möjligt efter att två numismatiska stiftelser lyckades förvärva den och öppna den för forskning. Museets antikvarier berättar om skattens unika innehåll, dess historiska betydelse, hur den förvärvades och dess betydelse i aktuell forskning.”

Eeva höll ett föredrag i samband med Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte i Västerås den 1 september på temat *Rara mynt och medeltida myntoffer i Västerås domkyrka*. Hon har tidigare skrivit en forskningsartikel på samma tema i publikationen ”Samlad glädje 2019. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2019”, s. 157–166.

Ekonomiska museet – Kungliga Myntkabinettet i Stockholm var värd för International Committee for Money and Banking Museums (ICOMON) 30:e årliga konferens den 25–28 september 2024, i samarbete med ICOMON och International Numismatic Council. Eeva höll en presentation den 26 september, på temat *Digitization of the world's largest collection of Viking-Age English coins in the Economy Museum – Royal Coin Cabinet in Stockholm*. Presentationen var en del av sektionen Collection Digitization and Digital Typology. Vid samma konferens, den 27 september i sektionen Coin Finds, Safeguarding Collections, and Collaborations, höll Jens Christian Moesgaard ett föredrag om *Museums, Numismatic Associations and Universities in the Nordic Countries. Formal and informal networks of collaboration*.

Den 16 mars var Jens Christian inbjuden att hålla ett föredrag på Société Royale de numismatique de Belgique. Ämnet handlade om hur

*metalldetektorfynden har förändrat vår bild av myntens roll i samhället under vikingatid och medeltid. Den 1 oktober 2024 firade Sigtuna museum 10-årsjubileum för museets nya magasin med ett symposium om Sigtunas arkeologi. Jens Christian bidrog med en föreläsning med titeln *Vikingamynt i Sigtuna – 125 år av dokumentation av fyndsammanhang*. Föreläsningen är planerad att publiceras i tidskriften Situne Dei 2025.*

Bo Gunnarsson har hållit föredrag både på Linköpings Myntklubb och på Numismatiska Klubben i Uppsala med titeln *York, Lund och myntmästaren Asketill – om vikingatida myntprägling och danagälden år 1002*. Här visar han med hjälp av stamp- och viktstudier att ett antal mynt som tidigare tillskrivits Skandinavien sannolikt är präglade i York, där det präglats en stor mängd mynt för att betala Danagälden. Efter utbetalningen fanns det överblivna stampar i York som exporterades och användes i Lund.

Bo Gunnarsson deltog i november tillsammans med en representant från Svenska Numismatiska Föreningen på *Copenhagen Coin Fair/Møntbørsen* och sålde böcker för SNF's och NFG's räkning. Mässan arrangerades av Dansk Numismatisk Forening.

Myntbestämningar

NFG har kontakt med ett flertal arkeologer i Sverige och hjälper ofta till med bestämningar, tolkningar och publiceringar av myntfynd. En del av fynden publiceras i utgrävningsrapporter eller i artiklar, medan andra förmodligen inte kommer att publiceras alls. Därför har vi sedan 2020 publicerat dem kortfattat i den årliga Verksamhetsberättelsen, se tabell 1. Nedan finns en förteckning över de bestämningar som Jens Christian Moesgaard har koordinerat under 2024 (enbart myntfynd från Sverige har medtagits här). Vi tar också med en sammanfattande lista över fynd från Ryssland, som Viacheslav Kuleshov har bestämt löpande under året.

Dessutom har Viacheslav Kuleshov bestämt ett antal dirhemer för Kenneth Jonsson som inte finns med här.

Tabell 1. Översikt över fyndmynt från Sverige bestämda hos NFG 2020–2024.

		Jää	Vik	Me	Ny	Div	Summa	VB år
Bl, Elleholm	E	0	0	0	1	0	1	2024
Bo, Greby sn, Tanum	E	0	2	0	6	0	8	2020
Go, Västergarn sn, Snauvalds	E	0	1	0	0	0	1	2023
Go, Västergarn sn, Hamngården	E	0	0	0	2	0	2	2022
	E	0	0	0	4	0	4	2023
Ha, Hanhals sn, Hunehals borg	E	0	0	1	0	0	1	2021
	E	0	0	1	0	0	1	2024
Ha, Tvååker sn	E (grav?)	0	1	0	0	0	1	2021
Ha, Veddinge sn, Näs broängsgård	E	0	1	0	0	0	1	2023
Up, Sigtuna, Professorn 1	E	0	17	9	24	6	56	2021
	D	0	8	0	0	0	8	2021
	D	0	0	0	2	0	2	2021
Up, Sigtuna, Hospitalshöjden	D (grav)	0	2	0	0	0	2	2021
Up, S:t Olof sn, Norrtäl	E	0	1	0	0	0	1	2020
Up, Täby sn, Viggbyholm	D	0	12	0	0	0	12	2020
	E	0	1	0	0	0	1	2021
	D	0	3	0	0	0	3	2022
	E	0	0	1	0	0	1	2023
Up, Uppsala, Gamla Uppsala Prästgård	D (grav)	0	2	0	0	0	2	2021
Up, Uppsala, Gustavianum	E	0	0	1	0	0	1	2023
Vg, Berga sn, Korstorp	E	0	0	0	22	1	23	2022
Vg, Husaby sn, Husaby	E	0	1	1	0	0	2	2023
	E	1	4	1	0	0	6	2024
Vg, Levene sn, Levene	E	0	4	2	0	0	6	2024
Vm, Köping sn, Sylta	E	0	2	0	0	0	2	2023
Vm, Rytterne sn, Gruffet gravfält	E (grav)	0	1	0	0	0	1	2022
Vm, Rytterne sn, Gruffet kultplats	E	0	2	0	0	0	2	2022
Vm, Svedvi sn, Eriksberg	E	0	1	0	0	0	1	2023
Vm, Västerås sn, Västra Skälby	E	0	3	0	0	0	3	2024

		Jää	Vik	Me	Ny	Div	Summa	VB år
Öl, Torslunde sn, Runsbäck	E	0	0	1	0	0	1	2023
Öl, Gärdslösa sn, Sörby	E	0	0	1	0	0	1	2024
Öl, Sandby sn, Ekelunda	?	0	2	0	0	0	2	2024
Ög, Kvillinge sn, Bådstorp	D (grav)	0	7	0	0	0	7	2021
	E (grav)	0	1	0	0	0	1	2021
	E	0	0	1	0	0	1	2021
Ög, Kvillinge sn, Ströja	E	1	9	1	3	0	14	2021
	E	0	5	0	0	0	5	2022, 2024
	E	0	2	0	0	0	2	2024
Ån, Torsåker sn, Styresholm	E	0	0	2	0	0	2	2024

D = depåfynd; E = ensamfunna mynt; VB = Verksamhetsberättelse

Referenser

Allen, Martin, "Mints and Moneyers, 1066–1135", *Interpreting Early Medieval Coinage. Studies in Memory of Stewart Lyon*, London 2022, s. 159–201.

BMC = *British Museum Catalogues of Coins. Coins of the Roman Empire in the British Museum*, London 1923-.

Dannenberg, Hermann, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, 4 bind, Berlin 1876–1905.

Engström, Guy, *Vikingatida mynt från Speyer. En studie baserad på det svenska myntmaterialet*, Numismatiska forskningsgruppen, Stockholms universitet, C-uppsats 1995.

Galster, Georg, *Unionstidens udmøntninger*, Köpenhamn 1972.

Hahn, Wolfgang, *Moneta Radasponensis*, Braunschweig 1976.

Harvey, Yvonne, "Catalogue and Die-Analysis of the Winchester Mint-Signed Coins", i M. Biddle (red.), *The Winchester Mint*, Oxford 2012, s. 86–577.

Hatz, Vera, "Zur Unterscheidung der ottonischen Prägungen in Mainz, Speyer und Worms", *Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis*, bd. I, Lund 1961, s. 147–151.

Hede, Holger, *Danmarks og Norges mønter*, 3. utg., Köpenhamn 1978.
 Hävernicks, Walter, *Die Münzen von Köln*, Köln, 1935.
 Jensen, Jørgen Steen, "De ældste Visby gutter og Ebbelnæs-fundet",
Hikuin 11, 1985, s. 267–272.
 Lagerqvist, Lars O., *Svenska Mynt under Vikingatid och Medeltid samt
 Gotländska Mynt*, Stockholm 1970.
 Mossop, H. R., *The Lincoln mint, c. 890–1279*, Newcastle 1970.
 North, Jeffrey J., *English Hammered Coinage*, bd. 2, London 1975.
 RIC = *Roman Imperial Coinage*, London 1923-.
 Ruus, Lennart, *Pengar och prelater. En studie av mynt präglade av Kölns
 ärkebiskopar under sen vikingatid*, Numismatiska forskningsgrup-
 pen, Stockholms universitet, C-uppsats 1993.
 Siegs *Möntkatalog*, årgang 2017, Köpenhamn 2016.
 Stoess, Christian "Mainzer (?) Prägungen der Ottonenzeit (?)", *Sigtu-
 na Papers*, Stockholm 1990, s. 311–316.

Blekinge

Elleholm sn, Elleholm, RAÄ 12:1, L1979:4353

Arkeologisk utgrävning 2024, Jimmy Juhlin, Blekinge Museum

Myntbestämning av Jens Christian Moesgaard utifrån fotografi före
 konservering

- Danmark (Slesvig-Holsten, kungliga linje), Christian IV, 2 skil-
 ling lybsk, u. år. [1619], myntort Glückstadt. Hede 168. 14 mm,
 0,9 g. Verkar vara variant Sieg (2017) 167.4 (svårbedömd utifrån
 foto före konservering). Valören under ryttaren är inte med på
 myntämnet (fig. 2).

Bylag 1450–1600.

Figur 2. Foto: Blekinge Museum, bilden är förstorad.

Halland

Hanhals sn, Hunchals borg, RAÄ 71:1, L1997:4707.

Arkeologisk forskningsgrävning 2021, Anders Håkansson, Kulturmiljö Halland.

Konsivering: Studio Västsvensk konservering, Göteborg

Myntbestämning av Jens Christian Moesgaard utifrån fotografi.

- Fnr 9 (fig. 3). England, troligen Edward I, penny, London. Myntet är fragmentariskt och kraftigt korroderat, vilket omöjliggör en exakt datering. Den är av den edwardianska typen, som präglades 1279–1377 under Edward I–III. Det står [...]EDWARD[...] och CIVI/[.../]N/DON. Krontypen tycks vara lik North 1975, s. 21, fig. 29, som användes 1280/81–1302, men möjligen kan det vara en senare krontyp. A:et är utan tvärbalk, en typ som användes från 1282/89. N:et är latin, använt från 1280/81, C:et är slutet, använt till 1281 och från 1292/96 (North 1975, s. 20–24). Med stor reservation kan myntet dateras till tidigast 1292 och troligen före 1302.

Kontext 2035, kulturlager ovan golv i en av borgens tornbyggnader.

Figur 3. Foto: Kulturmiljö Halland, bilden är förstorad.

Västergötland

Husaby sn, vid Husaby kyrka, RAÄ 102:1, L1962:5479.

Arkeologisk utgrävning och metalldetektering, Anna Nyqvist Thorsson, Västsvensk arkeologi i samarbete med Sveriges Metallsökarförening. F4 och F14 hittades 2023, F77, F81, F82, F120 i 2024

Myntbestämning utifrån fotografi av Viacheslav Kuleshov, Lennart Lind och Jens Christian Moesgaard.

Konsivering: Studio Västsvensk Konservering (SVK), Göteborg.

- F77 (fig. 4). Rom, Hadrian, denar. 119–122 (enligt RIC III 126(a)), 120–121 (RIC II2 303), BMC nr 277. IMP CAESAR TRAIAN HADRIANVS AVG. Lagerkransat huvud till höger. HILAR PR (i fältet) – PM, TR, P, COS, III. Hilaritas stående en face, med båda händerna lyftande slöjan från ansiktet. Vikt 2,9 g.
- F14 (fig. 5). Samanid, Isma'il b. Ahmad, dirhem, myntort saknas på fragmentet (antingen al-Shash eller Samarqand], [2]83 AH = AD 895/6. Fragment.
- F120 (fig. 6). Banijurid, Ahmad b. Muhammad b. Ahmad, med Samaniden Isma'il b. Ahmad som överherre, dirhem. Myntort saknas på fragment, Andaraba-stil, år saknas på fragment, ca 285–95 AH (898–907 e.Kr.). Fragment, böjt. Vikt 1,6 g.
- F82 (fig. 7). England, Vilhelm II, penning, Profile, ca 1086–89?, North 851, Winchester, myntmästare Bruning. [.....]LM [..]EX – byst till höger med ett svärd. +BR[.]NIC ON [..]INCI – kors, blommor i vinklarna. Kraftigt böjd en gång, delvis bevarad ögla, täljor. Myntmästaren är inte registrerad av Harvey för denna typ (jfr nr 2123–37), men finns för de två tidigare typerna (Profile/Cross och Trefoils ca 1080–83? nr 1981–82 och PAXS ca 1083–86? nr 2014–15, jfr Allen 2022, s. 183). Vikt 1,3 g.
- F4 (fig. 8). Vikingatiden, troligen tysk, obestämd. Fragment, böjd, täljor, perforerad.
- F81 (fig. 9). Danmark, Erik av Pommern, gros, ca 1435–39, Gurre, Galster 16. [.....] – man anar delar av en krona. MONE/T[..../..../.] RGE – E på ett långt kors. Kraftigt korroderad, kantskador, böjd och sprucken. Vikt 1,1 g.

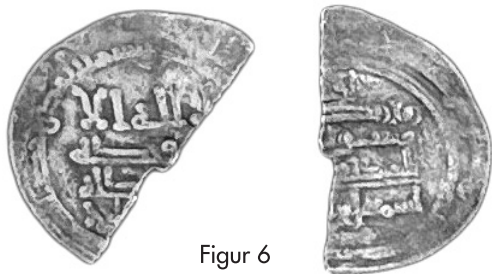
Metalldetektorfynd från ploglagret på en boplats från yngre järnålder.

Figur 4. Foto: Västsvensk arkeologi, bilden är förstorad.

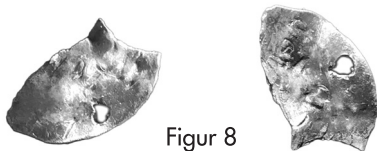
Figur 5

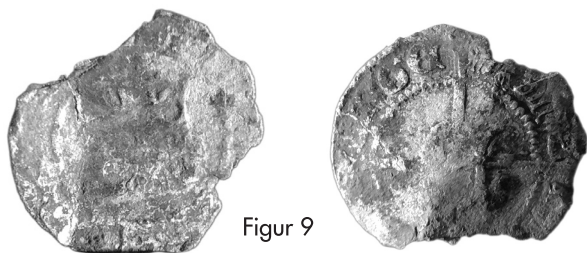
Figur 6

Figur 7

Figur 8

Figur 9

Figur 5–9. Foto: Västsvensk arkeologi, bilderna är förstörade.

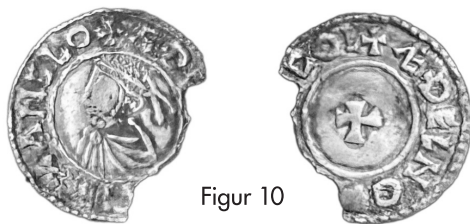
Levene sn, Levene. RAÄ 84.1, 85:1, 86:1, L1962:8900, L1962:9470, L1962:9471

Metalldetektering, 2024, Anna Nyqvist Thorsson, Västsvensk arkeologi, i samarbete med Sveriges Metallsökarförening.

Myntbestämning av Jens Christian Moesgaard utifrån fotografi. Några mynt är konserverade, medan andra ännu inte är klara.

Konservering: Studio Västsvensk Konservering (SVK), Göteborg (F1, 3, 4, 5).

- F3 (fig. 10). England, Æthelred II, Last Small Cross, ca 1009–17, Lincoln, myntmästare Æthelnoth. +ÆÐ[.....](Ð RE?)X ANGLO – byst till vänster. +ÆDELNOD [.....]COL – kors. Spår av dubbelprägling längst ner till vänster på åtsidan. Stort fragment. 1,4 g. Mossop, åtsida stamp saknas, frånsida stamp i (pl, XX,27).
- F5 (fig. 11). Köln, ärkebiskop Anno, 3:e typen, tidigt under perioden ca 1057–75. +A[...]O ARCHE(P med kors)S – byst en face. +COLONIA V[...] – mur med port och tre torn. Stora kantskador, böjd, täljor. 1,1 g. Hävernicks 333, Ruus 1993, s 30–31, 35, nr 07 04 00:9.

Figur 10

Figur 11

Figur 10–11. Foto: Västsvensk arkeologi, bilderna är förstörade.

Figur 12

Figur 13

Figur 14

Figur 15

Figur 12–15. Foto: Västsvensk arkeologi, bilderna är förstörade.

- F4 (fig. 12). Mainz, Otto. +OTTO [.....]G – kors med punkter i vinklarna (tre synliga). [...]GONCIA C[...] – kyrkobyggnad. Böjd, täljor. 1,3 g. Dannenberg 776–779 (något osäker bestämning. Speciellt tempelgaveln är otydlig på bilden, jfr. Hatz 1961 och Stoess 1990).
- F1 (fig. 13). Bayern, troligen hertig Henrik II, 955–973, Regensburg. [.....]DVX[...] – kors med två eller tre prickar i ett av hörnen (en prick synlig). De andra hörnen är inte synliga. [.....]A(liggande S) – [tempel] med fronton, (EC??)[...]. Fragment, perforerat.

0,2 g. Troligen Hahn 15c2 (Hertig titel och kors med två eller tre prickar i en av vinklarna, Den andra bokstaven i templet kan vara ett C, och S, som ligger ner, har en speciell form, som bara finns i Regensburg).

- (fig. 14). Danmark, Kristian II, klipping, Malmö, 1518–1522, obestämd variant (möjligen svensk imitation).
- (fig. 15). Danmark, Kristian II, klipping, Malmö, 1518–1522, obestämd variant (möjligen svensk imitation).

Metalldetektorfynd från ploglagret nordväst och väster om Kungsgården och kyrkan. De två danska mynten har inte registrerats ännu och de saknar fyndnummer.

Västmanland

Västerås sn, Västra Skälby, L2019:4652, 4654 & 4655

Arkeologisk utgrävning, Louise Evanni, Arkeologerna, 2021.

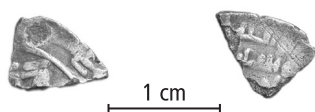
Myntbestämning utifrån fotografi av Viacheslav Kuleshov och Jens Christian Moesgaard.

Konservering: Acta Konservering.

- F290 (L2019:4652), kontext 1000 (fig. 16). ‘Abbasidiska guverner i Nordafrika, samtida med den tidiga ‘Abbasidiska perioden av dirhamproduktion, präglingssort och årtal inte på fragmentet, daterbart till ca 160–80 AH (ca 776–97 e.Kr.) baserat på epigrafi och stil. Fragment, nicks.

Figur 16. Foto: Arkeologerna.

Figur 17. Foto: Arkeologerna.

Figur 18. Foto: Arkeologerna.

- F259 (L2019:4654), kontext 1826 (fig. 17). Samanidisk dirhem som kan dateras till ca 925–945 e.Kr. (två icke-representativa korta ord är synliga utav hela inskriptionen, och tre bokstäver av en kalifs namn, men ej möjlig att använda kronologiskt). Fragment.
- F260 (L2019:4655), kontext 1000 (fig. 18). Biskopsdömet Speyer, Konrad I (1056–1060), penny, Dannenberg 839; Engström 14 (illustrationen hos Dannenberg är inte exakt. Tack till Ivar Leimus, Tallinn för referens till foto av välbevarat ex sålt hos Künker, 2024-12-02, katalognummer 4358). Fragment, böjd, pecks.

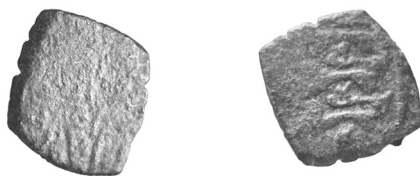
Alla tre myntklipp kommer från en boplotsundersökning i samband med metalledetektering av ett fyndförande lager som verkar härröra från metallhantverk (gjutning?). Inga tydliga konstruktioner men flera blyvikter och lite mer silverklipp samt en guldten.

Öland

Gärdslösa sn, Sörby

Hittat vid trädgårdsarbete. Förevisad vid Arkeologiska forskningslaboratoriets utgrävning vid Treby borg i maj 2024. Ärendet på väg till Länsstyrelsen.

Myntbestämning av Jens Christian Moesgaard utifrån fotografi.

Figur 19. Foto: privat, bilden är förstorad.

- (fig. 19). Danmark, Kristian II, klipping, Malmö, 1518–1522, obestämd variant (möjligen svensk imitation).

Sandby sn, väster om Ekelunda

Äldre fynd förevisade på en visning av Arkeologiska forskningslaboratoriets utgrävning vid Treby borg i maj 2024. Funna en bit ifrån varandra vid olika tillfällen på 1970-talet. Ärendet handläggs av Länsstyrelsen.

Myntbestämning av Viacheslav Kuleshov utifrån fotografi.

- (fig. 20). Samanidemiraret, Isma'il b. Ahmad, dirhem, al-Shash, 282 AH = 895 AD, hel, böjd, grafitti?
- (fig. 21). Samanidemiraret, temp. Isma'il b. Ahmad, myntort och årtal inte på fragmentet, ca 283–295 AH (ca 896–907 AD), fragment, lätt böjt.

Figur 20. Foto: privat, bilden är förstörad.

Figur 21. Foto: privat, bilden är förstörad.

Östergötland

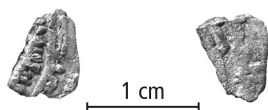
Kvillinge sn, Ströja, RAÄ 142, L2009:7949.

Undersökning 2011–2020, Björn Hjulström och Marta Lindeberg, Arkeologikonsult.

Konservering: Oxider, Max Jahrehorn.

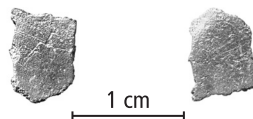
A. Bestämning av 5 mynt baserad på fotografi publicerade i VB 2022. År 2024 granskade Viacheslav Kuleshov de verkliga mynten och kunde förbättra bestämningarna. Sekundär bearbetning bedömd av Jens Christian Moesgaard.

- 101-512252-1 (fig. 22). Mellersta abbasidiska perioden, dirhem, al-Shash (?) eller Naysabur (?), ca 832–892 e.Kr. (epigrafisk stil och myntämne) (notera: bokstäverna som tidigare lästes "9?" är en del av myntortsnamnet). Litet fragment, två gamla brott och ett nyare. 0,210 g.

Figur 22. Foto: Kenneth Jonsson.

- 101-512657-1 (fig. 23). Mellersta abbasidiska perioden, dirhem, ca 832–892 e.Kr., slagen med extremt slitna stampar. Fragment. Brottet verkar vara gammalt. 0,283 g.

Figur 23. Foto: Kenneth Jonsson.

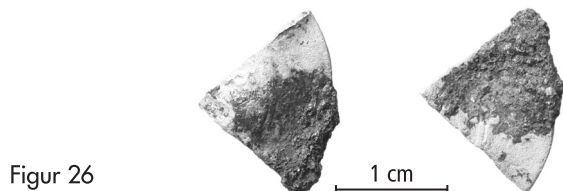
- 101-513732-1 (fig. 24). 'Abbasid, al-Rashid, dirhem, myntorts-namn saknas på fragmentet, 18[3,6] AH (799–802 e.Kr.) (notera: bestämning av myntort är inte möjlig, eftersom alla myntverk har liknande stampar, skurna centralt). Fragment, böjd. Korroderad yta, gammalt brott. 0,781 g.
- 101-517544-1 (fig. 25). Dirhem. Ingen exakt bestämning möjlig, epigrafisk stil och myntämne ca 892–945 e.Kr. (Senare 'Abbasidisk period). Fragment. Böjt, gammalt brott. 0,252 g.

Figur 24

Figur 25

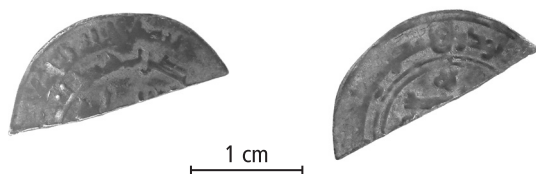
Figur 26

Figur 24–26. Foto: Kenneth Jonsson.

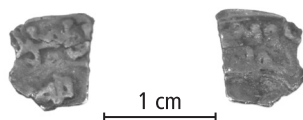
- 9706-516010-1 (fig. 26). Dirhem. Ingen exakt bestämning möjlig, epigrafisk stil och myntämne ca 832–900 e. Kr. (mellersta 'Abbasidiska perioden) (notera: tidiga samanider är samma stil som mellersta abbasiderna). Fragment, gammal brottyta räckt av korrosion, böjt, kopparkorrosion på ytan. 0,523 g.

B. Bestämning 2024 av 2 mynt av Viacheslav Kuleshov utifrån fotografi

- 101-521911-1 (fig. 27). Volga Bulgar, imitation av Samanid dirhem, prototyp temp. Nasr b. Ahmad, daterad ca 925–945 e.Kr. Fragment, ca 1/3. Ej vägd.

Figur 27. Foto: Arkeologi Konsult.

Figur 28. Foto: Arkeologi Konsult.

- 10505-522223-1 (fig. 28). Samanid (?), dirhem. Regent, myntort och datering saknas på fragmentet, stil ca 925–955 e.Kr. Litet fragment.

Se även Verksamhetsberättelsen 2021 & 2022. Björn Hjulström, Marta Lindeberg, Viacheslav Kuleshov och Jens Christian Moesgaard planerar en publikation om myntfynden från denna plats.

Ångermanland

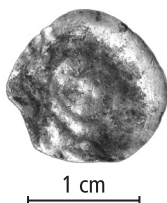
Torsåker sn, Prästmon, Styresholm. RAÄ 17:1, L1935:7337.

Arkeologisk forskningsgrävning 2021 & 2022. Madeleine Nilsson, Västernorrlands museum.

Konservering: Oxider; Acta KonserveringsCentrum.

Myntbestämning av Jens Christian Moesgaard utifrån fotografi.

- F 2065 (fig. 29). Penning (brakteat). Man anar strålränd och bokstaven E. Troligen Sverige, Magnus Eriksson, Kalmar, ca. 1354–63, Lagerqvist XXVIII:A:1, 0,32 g före konservering, 0,24 g efter. Sällningsfynd, schakt 1, rute 13, lager 1: matjordsliknande humuslager, omrört lager med medeltida fynd och modernt skräp.

Figur 29. Foto Västernorrlands museum, bildbehandlad av Ylva Öd.

- F 2487 (fig. 30). Gotland, Visby stad, örtug (gote), ca 1320/40–ca 1380/90. Lagerqvist XXXV:A:1 (tvärstreck under liljor), troligen

var. b (det anas en gloria gjord av pärlor). 0,79 före konservering (OBS låg vikt). Jfr Jensen 1985 för datering. Schakt 10, ruta 3, lager 3c: rödbränd mjåla, kol i botten av lagret, troligen en byggnad som brunnit.

Figur 29. Foto Västernorrlands museum, bildbehandlad av Ylva Öd.

Det förmodade myntet F2118 visade sig vara en järnskiva. F2634 är en femöring från 1920.

Fynd från norra borgkullen, den medeltida fogdeborgen Styresholm. Se Madeleine Nilsson, *Arkeologisk kursundersökning och forskningsinsats år 2021 på det medeltida fästet Styresholm*. Västernorrlands museum, rapport 2022:6 och Madeleine Nilsson, *Arkeologiska kursundersökningar år 2022 på det medeltida fästet Styresholm*. Västernorrlands museum, rapport 2024:9.

Vikingatida fynd från Ryssland, bestämda av Viacheslav Kuleshov under 2024:

- Gnezdilovo, region Vladimir: en 'abbasidisk dirhem från 700-talet, från bosättningen.
- Ust'-Sheksna, region Yaroslavl': 22 ensamfunna mynt från 800-till 1000-talen, 'abbasid, samanid och qarakhanid dirhemer, från bosättningen.
- Ust'-Sheksna, region Yaroslavl': en skatt från 900-talet med 22 samanidiska dirhemer, från bosättningen.
- Ust'-Sheksna, region Yaroslavl': en skatt från 900-talet med 54 samanidiska dirhemer, från bosättningen.
- Ladoga, region St Petersburg: en 'abbasidisk dirhem från 700-talet, från bosättningen.

Studiesamling och arkiv

Arbetet med *Brita Malmers Forskningsarkiv* färdigställdes under hösten av Bo Gunnarsson lagom till firandet av Gunnar Ekströms Stiftelse 50 år. I en överenskommelse mellan Elin Malmer och Jens Christian Moesgaard har det omfattande materialet som Brita Malmer (1925–2013) lämnade efter sig tillfallit NFG. Överflödigt material i form av obsoleta manuskriptutgåvor etc. har sorterats ut och det material som anses viktigt för framtida forskare har strukturerats i pärmar som har registrerats i NFG:s biblioteksdatas. Likaså har efterlämnad litteratur med Brita Malmers värdefulla anteckningar placerats i forskningsarkivet under ett separat sökbegrepp i biblioteksdatasen. Övrig litteratur, har om det saknats, tillförts NFG bibliotek. Arbetet har utförts med stöd från Sven Svensson Stiftelse.

Numismatikens metoder V: Fundkategorier

Jens Christian Moesgaard

I NFG's tidigare virksomhedsberetninger har der været en tradition for at publicere en eller flere mindre artikler ved siden af gennemgangen af årets aktiviteter. 1993/1994–2003 var der hvert år en forkortet version af en af årets studenteropsatser. 1992/1993–1997 var der en serie artikler om møntforskningens historie i Sverige fra 1500-tallet til cirka 1950, og 1998–2009 en serie om møntfund i en række svenske landskaber.

I 2020 startede vi som nævnt oven for et kursus om numismatikens metoder samt om mønter og møntfunds værdi som kilder til viden om fortiden. Idéen med kurset er gennem konkrete eksempler fra mønthistorien at give en introduktion til et udvalg af numismatikens metoder, samt at vurdere, hvorledes mønter kan benyttes som historiske kilder. Med udgangspunkt heri startede vi i virksomhedsberetningen 2020 en ny artikelserie om vort fags metoder. Ambitionen er ikke at være udtømmende, men derimod mere beskedent at give nogle appetitvækkere. Denne artikel er således den femte i rækken. Den handler om inddelingen af fund i forskellige analytiske kategorier.

Problemet

Møntfund udgør et fantastisk kildemateriale til mange forskellige forhold i fortidens samfund. Men for at få information ud af dem, skal de tolkes rigtigt, og til det formål inddeler forskeren fundene i forskellige fundkategorier med forskellig udsagnskraft. Fundene inddeles ofte efter en tolkning af, hvordan de er deponerede – og her bruger jeg i første omgang ordet ”deponere” neutralt uden at implicere en hensigt om bevidst deponering. Det kan også være tilfældige tab. I praksis er hyppige fundkategorier anvendt af numismatikere skattefund (flere mønter deponerede sammen), akkumulerede fund (flere mønter deponerede på samme sted over tid), enkeltfund (mønt deponeret alene) og gravfund (mønter deponerede i grave).

Allerede her begynder problemerne. Flere mønter tæt sammen i en grav – er det et gravfund eller et skattefund? Og man kan vel også argumentere for, at en enkelt mønt i en grav er et enkeltfund, hvis man blot ser isoleret på mønten? Mange numismatikere skærer igennem og lader kategorien ”grav” overtrumfe kategorierne ”enkeltfund” og ”skattefund”. Ofte sker det implicit, men nogle gange diskuteres det eksplicit (f.eks. Gullbekk og Sættem 2018, s. 27). Det kan eksempelvis være ved at tilføje til definitionen, at et skattefund er bevidst nedlagt med den hensigt at finde det frem igen (i denne betydning ofte kaldt depåfynd på svensk), mens et gravfund netop ikke skulle tages op igen (Golabiewski 2018, s. 152).

Men så kommer problemet med en tilfældigt tabt pung. Der er mere end to mønter – altså teknisk set et skattefund – men den er ikke bevidst nedlagt. Det er så hverken et skattefund eller et enkeltfund, men hvad er det så? Andre numismatikere har ikke haft intentionen med nedlæggelsen (bevidst/ubevidst) med i definitionen – og har derfor også tabte punge med som skattefund (Grinder-Hansen 1994). Denne kategori har været ret sjælden og kunne derfor tidligere i den praktiske kategorisering forbigås. Imidlertid dukker der hyppigere punge op i dag som fund, og gruppen er blevet viet mere opmærksomhed i forskningen de seneste år, idet den giver et interessant indblik i den virkeligt cirkulerende møntmasse, der ikke er blevet skævvredet af udvælgelse af mønter til specielle formål (Moesgaard 1994; Feveile m. fl. 2025).

Jo flere kriterier, man putter på en definition (f.eks. flere end to mønter sammen + bevidst nedgravning + intention om at grave op igen), jo mere præcis og analytisk anvendbar bliver den – men samtidigt øges risikoen for, at mange fund falder udenfor kategorierne (f. eks. en tabt pung) – med mindre man skaber nye kategorier i det uendelige som vildskud i alle retninger. Modsat, jo færre kriterier, man har, jo større risiko for, at kategorier bliver for store og så heterogene, at de bliver analytisk intetsigende.

Men problemerne slutter ikke her. Hvis man blot ser på, hvordan den enkelte mønt er deponeret, er et akkumuleret fund (på svensk, hopad fynd) ret beset bare en serie af enkeltfund, der bare tilfældigvis befinder sig indenfor et lille område – et problem, som flere numismatikere da også har italesat (f. eks. Mørkholm 1976, s. 105; Heijne 2004, s. 44–45).

En stor del af de akkumulerede fund stammer fra kirker, hvilket har givet anledning til endnu en fundkategori, nemlig kirkefund. Baggrunden for at anse et kirkefund som andet end blot et antal enkeltfund/et akkumuleret fund er, at man ud over deponeringssituationen også ser på fundstedet – hvilket i princippet er samme metode som, når man udskiller gravfund som en specifik kategori. Kategorierne gravfund og kirkefund indebærer imidlertid også implicit en – normalt velbegrunnet – formodning om mønternes funktion: henholdsvis gravgave eller tab ved ofring eller kollekt (Klackenberg 1989).

Nogle numismatikere er specielt interesserede i kirker, og lader derfor kategorien ”kirkefund” overtrumfe kategorien ”enkeltfund” (eksplicit hos Gullbekk og Sættem 2018, s. 27) – det er fair nok, selv om det ret beset skævvrider materialet ved at kaste ekstra lys på kirker fremfor alle mulige andre fundsteder. Kategorien ”enkeltfund” bliver hermed til ”alle enkeltfund undtagen dem i kirker og grave” – eller, sat lidt på spidsen, en rodekasse for alt det, vi ikke finder interessant.

Ydermere omtales møntfund fra egentlige arkæologiske udgravninger ofte som udgravningsfund. Her er det altså fundomstændighederne i nutiden, der er udslagsgivende for kategoriseringen – men det gælder normalt kun de enkeltfundne mønter på en udgravning, ikke skattefund, der som fundkategori normalt vil overtrumfe de andre kategorier. Det er desuden anledning til, at man nogle gange inddeler enkeltfund i ud-

gravnings- eller bopladsfund på den ene side og strøfund på den anden. De førstnævnte har større udsagnskraft, fordi fundpladsen i sig selv giver informationer, mens de sidstnævnte i vid udstrækning mangler disse oplysninger (Moesgaard 2017). Men nogle gange bliver strøfund til bopladsfund ved intensiverede undersøgelser på stedet. Læg hertil, at en ny, hastigt voksende, kategori er kommet til indenfor de sidste par årtier, nemlig detektorfund, som ligeledes defineres ud fra nutidige fundmetode. Både privatpersoner og fagarkæologer anvender detektor – men skal en mønt fundet af en arkæolog på en udgravning med detektor kategoriseres som et detektorfund eller som et udgravningsfund?

Der tegner sig således et komplekst billede, hvor kategorier defineres ud fra forskellige kriterier – deponeringssituation, fundsted, moderne fundmetode, funktion i fortidens samfund – som ofte er indbyrdes selvmodstridende eller overlappende. Alle de forskellige kategorier er i og for sig relevante. Deres relevans varierer i forhold til, hvilke spørgsmål man analyserer. Det er for eksempel oftest ikke i sig selv relevant, at en mønt er fundet med metaldetektor. Hvis man imidlertid vil analysere intensiteten i møntomløbet på en plads, som den ses i antallet af møntfund, kan detektorbrug eller ej betyde en forskel faktor 10 eller mere på antal af mønter (Aarsleff 2006). I det tilfælde er det altså relevant at operere med kategorien detektorfund for sig for at undgå at skævvride sammenligningen med andre fundtyper. Faktisk vil det ofte kun være muligt at påvise intensivt møntbrug, hvis man har anvendt detektor – uden detektor vil man let overse en meget stor del af mønterne, og tolkningen vil blive, at der ikke var intensiv møntbrug (Moesgaard 2020). Og hvis man vil vide, hvor almindeligt det var relativt set at give en mønt ved kollekt eller ofring i forhold til at lægge en mønt i en grav, er det relevant at tage med i betragtning, at kirkemønterne kun udgør en lille brøkdel af de mønter, der blev givet som ofring/kollekt, fordi de fleste blev samlet ind af præsten og brugt (Klackenberg 1989; Melin & Jonsson 2019), mens mønter i grave ikke var tænkt at skulle tages op igen og derfor har en meget større overlevelsesprocent.

Der er altså et behov for en mere kompleks kategorisering. Indtil de moderne udgravninger og især metaldetektorafsøgningerne var skatte-

fund den helt dominerende fundkategori, og der har længe blandt numismatikere været en diskussion om, hvad de afspejler. Man har arbejdet med at definere og/eller underinddele kategorien, først og fremmest efter kriterierne bevidst nedlæggelse eller ubevidst tab samt rituelt eller økonomisk motivering. Rent praktisk foretages skelnenen mellem de forskellige underkategorier gennem en kompleks analyse af størrelsen på fundet, dets beholder, dets sammensætning set i forhold til andre skatte samt dets arkæologiske fundomstændigheder. Således er små skattefund uden bevaret beholder ofte tolket som tilfældigt tabte punge, som direkte afspejler, hvilke mønter der var i omløb. Rituelt nedlagte skatte kan vise en udvælgelse af mønter, der formodes at besidde en bestemt kraft. Blandt de økonomisk betingede nedlæggelser af skatte kan man skelne mellem opsparinger med udvalg af de bedst tilgængelige mønter og hastigt nedlagte skatte i forbindelse med truende farer med de mønter, man lige havde ved hånden (Grinder-Hansen 1994). Alle disse underkategorier afspejler forskellige aspekter af møntmassen og af måder at anvende mønter på, som er helt nødvendige at have øje for, når man fortolker møntfund.

Indenfor de forskellige kategorier af enkeltfund har der ikke været samme arbejde med at forfine undergrupper. Denne gruppe var tidligere forholdsvis lille og krævede ikke detaljeanalyse, men den er nu kraftigt stigende med den øgede anvendelse af metaldetektor og intensiveret udgravningsaktivitet i forbindelse med anlægs- og byggeprojekter. Det åbner for nye muligheder for at tolke fortidens møntbrug, der kræver nye kategorier (Blackburn 1989; 1993; 2003; Moesgaard 2006; 2017) – man kaster samtidigt et ulideligt klart lys på, at de kategorier, vi indtil nu har arbejdet med, er utilstrækkelige til at dække nutidens fundvariation.

Når ret skal være ret, må det siges, at den meste numismatiske forskning faktisk allerede arbejder med disse begreber. I de egentlige forskningspublikationer er tilgangen normalt nuanceret, og de metodiske problemer, som tages op i de foregående linjer, italesættes og diskuteres. Det er især i kataloger – både dem, som er ren materialefremlæggelse, og dem, som fremlægger dokumentationen i slutningen af forskningspublikationer, hvor kategoriseringen let bliver så bastant, at den bliver problematisk.

Løsningen?

Ovenstående viser på en gang, at der er et behov for en mere nuanceret inddeling af fund, men også – og ikke mindst – en erkendelse af, at en enkelt inddeling ikke kan dække alt. Mit forslag er, at gå bort fra idéen om en enkelt altomfattende inddeling. I stedet bør man opdele inddelingen af fundene på flere niveauer efter forskellige kriterier hver for sig – depone-ringssituation, fundsted, fundmåde, tolkning osv. – og ikke nødvendigvis anvende samme kategorisering hver gang, men tilpasse den til formålet. Det er i denne sammenhæng nødvendigt at blive mere bevidst om, hvad man gør, og hvorfor man gør det. Den rette inddeling af fund kan variere alt efter dels, hvilket materiale man arbejder med, dels hvilke problemstillinger man ønsker at belyse. Samtidigt skal man erkende, at for de fleste kategoriseringsniveauer vil nogle fund ikke være tilstrækkeligt dokumenterede til, at det kan lade sig gøre at kategorisere dem.

Inddelingen i skattefund og enkeltfund er stadig meget vigtig. Den er i princippet enkel at foretage, men i virkelighedens verden er det dog ikke altid så entydigt. Det ses tydeligst med de mange fund, der de sidste årtier er dukket op med metaldetektor. Det er god skik for detektorførere kun at gå på pløjede marker, hvor man ikke risikere at ødelægge fundenes arkæologiske kontekster, for dem har ploven allerede vendt godt og grundigt op og ned på. Man støder ofte på skattefund, der er spredt ud over et større område på marken. Hvis skattefundet stammer fra en boplads, kan der potentielt også være enkeltfund på pladsen, og det kan i praksis være svært eller simpelthen umuligt at udskille enkeltfundene fra skattefundet (f.eks. Horsnæs m.fl. 2013; Ingvardson 2025; Moesgaard 2023, s. 245–246).

I en meget stor del af tilfældene kan det imidlertid faktisk lade sig gøre at skelne mellem skattefund og enkeltfund. Formålet hermed er først og fremmest at undgå, at et skattefund med flere hundrede eller sågar flere tusinde mønter helt stjæler det samlede billede. Hvis man blot regner et skattefund som én mønthåndteringssituation på samme niveau som et enkeltfund, får man et mere retvisende billede. Det kan være vigtigt i mange sammenhænge, eksempelvis hvis man vil undersøge intensiteten i møntanvendelsen på et sted eller i en region, eller hvis man vil undersøge udbredelsen af en bestemt mønttype. Desuden viser erfaringen, at skatte-

fund ikke er ligeså jævnt fordelt kronologisk som enkeltfundene – her kan forhold som eksempelvis krig og ufred medføre et øget antal fund. Oftest er enkeltfundene derimod tilfældige tab fra almindeligt møntomløb, så de er repræsentative for intensiteten over tid i anvendelsen af mønter. Her ville en ensidig fokus på skattefundene resultere i en decideret fejltolkning (Blackburn 1989, 1993, 2003).

Det næste niveau af inddeling kan være at se på fundstedet. Gravfund, kirkegulvsfund er allerede nævnt ovenfor, men det kunne også eksempelvis være en offerkilde (Golabiewski 2018, s. 155). Kategorier som by, landbebyggelse, kloster, borg, markedsplads anvendes allerede jævnlige og med gode resultater af numismatikere (f.eks. Ingvarðson 2010). Fundstedet har en stor udsagnskraft om, i hvilket socialt miljø og i hvilken situation mønterne er anvendt. Et enkelt fund er ikke i sig selv interessant ud over det anekdotiske plan, men hvis man samler oplysninger om mange fund, kan det sige noget generelt gyldigt om møntbrugen. Imidlertid vil nogle fund p.g.a. af mangelfulde oplysninger om fundomstændighederne havne i kategorien ”udefineret fundsted”.

Alt efter hvor detaljeret den arkæologiske information er dokumenteret og registreret, kan man faktisk komme i dybden med hver enkelt fund. Man kan eksempelvis, når dokumentationen tillader det, indføre endnu et niveau af kategorisering, nemlig om fundet ligger i primær position, præcis der hvor det er blevet deponeret i sin tid, i sekundær position, f. eks. flyttet rundt med affald, eller i tertiær position, det vil sige flyttet rundt med jorden i senere byggearbejde eller lignende. Når denne analyse er gjort, kan man kategorisere fundene efter, om de kan tolkes som værende bevidst nedlagte eller tilfældigt tabte (Moesgaard 2016). Denne kategorisering gælder dog kun en lille del af fundene, nemlig dem fra veldokumenterede arkæologiske udgravninger.

Denne type analyser og kategorisering gælder både enkeltfund og skattefund. En detaljeret analyse af den arkæologiske kontekst for et skattefund kan faktisk bidrage til tolkningen af fundets nedlæggelsessituation. Hvis skattens gemmested var et velindrettet let tilgængeligt sted eksempelvis inde i et hus, er det sandsynligt, at skatten var en aktiv opsparing, der blev tilgået ofte for at tage lidt til indkøb eller lægge til, hvis

man havde tjent lidt. Hvis skatten derimod er gemt et mere utilgængeligt og måske oven i købet lidt improviseret sted, er det nærliggende at tolke nedlæggelsen som en bortgemning af rigdom ved akut fare, for eksempel fjendtlige soldater (Cardon 2021). Således kan nærstudiet af den arkæologiske kontekst, når den ellers er dokumenteret, bidrage til den numismatiske funderede inddeling af skattefund nævnt ovenfor.

Jeg tror, jeg vil stoppe her. Ovenstående burde være tilstrækkeligt til at få pointen frem. Det er helt bevidst, at denne artikel har været noget svævende og ukonkret. De ovenfor foreslåede kategorier skal ikke anses som det endelige og udtømmende system til inddeling af møntfund. De er især baseret på mine erfaringer med middelalder og nyere tids fund i Nordeuropa, og det kan sagtens være, at tolkningen af eksempelvis antikke fund i Middelhavsområdet vil kræve andre kategorier. Kategoriseringen skal tilpasses dels det konkrete materiale, dels de problemstillinger man arbejder med. Ikke alle fund er veldokumenterede nok til at indgå i alle kategoriseringer. Og først og fremmest skal man være bevidst om, hvad man gør. Man skal være stringent med, at man på et kategoriseringsniveau holder sig indenfor samme type af kriterier. Man skal helst holde kriterierne så simple som muligt, idet det muliggør at reducere antallet af fund, der falder udenfor kategorierne.

Det enkelte kategoriseringsniveau er sjældent analytisk brugbart alene, og derfor skal man endeligt ikke vige tilbage for at kategorisere samme fund efter flere forskellige kategori-niveauer. Således kan ét og samme fund sagtens på en gang være skattefund, gravfund, udgravningsfund og detektorfund.

Det er ved at kombinere alle disse analyseniveauer, at man fanger hele kompleksiteten og kommer nærmere på en korrekt tolkning af fundene. Et enkelt niveau isoleret set er sjældent tilstrækkeligt til at afsløre hele sandheden – så meget desto mere som, at den ”sandhed”, man søger, kan variere, alt efter hvilket spørgsmål, man har stillet.

Brita Malmer kaldte en artikel om betydningen af præcis bestemmelse af mønter for ”On the importance of using definitions. KG7, KG9s and the Bachbett of Hedeby” (Malmer 2007). Hendes pointe var, at det var vigtigt i håndbøger til møntbestemmelse at i ord beskrive varianter af en

mønttype. Varianterne kunne nemlig have forskellig datering, og mangelfuld skelnen mellem dem kunne medføre helt forkerte konklusioner på grundlag af fejldaterede fundmønter. Denne pointe kan føres over på møntfund. Her gælder det om at have de verbale definitioner af fundkategorierne i orden – og altid at læse definitionerne i de værker, man henviser til, idet forskellige værker kan have forskellige definitioner af samme ord.

Referencer

- Blackburn, Mark, "Znaleziska pojedyncze jako miara aktywnosci monetarnej we wczesnym sredniowieczu" [Single-finds as a measure of monetary activity in the Early Middle Ages], *Prace i Materialy, Muzeum archeologicznego i etnograficznego w Łodzi*, 9, Łódź 1989, s. 67–85, engelsk resumé.
- Blackburn, Mark, "Coin circulation in Germany during the early Middle Ages. The evidence of the single finds", *Fernhandel und Geldwirtschaft*, Sigmaringen 1993, s. 37–54
- Blackburn, Mark, "Productive sites and the pattern of coin loss in England, 600–1180", *Markets in Early Medieval Europe*, Bollington 2003, s. 20–36.
- Cardon, Thibault, *Pour une approche anthropologique des usages monétaires médiévaux : France du Nord, XIIe-XVIe siècle*, Caen 2021.
- Feveile, Claus, Jens Lauridsen, Till Leissner og Signe Nygård, "Røntgenscanning af møntstakke fra 800-årene", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2025:2, s. 37–52.
- Golabiewski, Monica, *Myntfynd från Gästrikland och Hälsingland* (Sveriges Mynthistoria. Landskapsinventeringen 14), Stockholm 2018.
- Grinder-Hansen, Keld, "Mønter som kilde til middelalderens økonomiske historie: En præsentation af et kildemateriale", *Fortid og Nutid* 2, 1994, s. 101–133.
- Gullbekk, Svein og Anette Sættem, *Norske myntfunn 1050–1319. Penger, kommunikasjon og frombetskultur*, Oslo 2018.
- Heijne, Cecilia von, *Särpräglad. Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca. 800–1130)*, Stockholm 2004.

- Horsnæs, Helle, Michael Märcher og Michael Vennersdorf, "A Stepping Stone in the Baltic Sea. Two Millenia of Coin Finds and Coin Use – a Case Study of Vester Herred, Bornholm", *The Journal of Archaeological Numismatics* 13, 2013, s. 1–65.
- Ingvarðson, Gitte Tarnow, *Møntbrug. Fra vikingetid til vendertogter*, Aarhus 2010.
- Ingvarðson, Gitte Tarnow, *The Hoarding Vikings*, Abingdon 2025
- Henrik Klackenberg, "Kyrkfynden och medeltidsforskningen", *Llt: Festschrift till Lars O. Lagerqvist*, Stockholm 1989, s. 209–219.
- Malmer, Brita, "On the importance og using definitions. KG7, KG9s and the Bachbett of Hedeby", *Magister Monetæe. Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen*, København 2007, s. 139–145.
- Bengtsson Melin, Pia og Kenneth Jonsson, "Medeltida kollekttavlor från Gotland", *Myntstudier* 2019:2, s. 1–92
- Moesgaard, Jens Christian, «Bourses perdues ? Quelques petits trésors de la Seine-Maritime (XVIIe-XVIIIe siècles)», *Bulletin de la Société Française de Numismatique* 49, 1994, s. 723–726, 765.
- Moesgaard, Jens Christian, "Single Finds as Evidence for Coin Circulation in the Middle Ages – Status and Perspectives", *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2000–002 (2006), s. 228–275.
- Moesgaard, Jens Christian, "Mønter fra middelalderlige landbebyggelser. Et overset kildemateriale til belysning af bønders møntbrug", *KUML* 2016, s. 153–194.
- Moesgaard, Jens Christian, "« Monnaies de site » et « monnaies isolées ». Définitions et enjeux pour l'étude de l'économie monétaire", *Bulletin de la Société Française de Numismatique* 2017, s. 354–360.
- Moesgaard, Jens Christian, "Metaldetektorens vidnesbyrd. Brugte bønder mønter i middelalderen?" *Fund & Fortid. Arkæologi for alle*, 2020, nr. 1, s. 22–27.
- Moesgaard, Jens Christian, "Passiv akkumulering eller aktivt omløb? Brug af sølv i vikingetiden i lyset af enkeltfund af mønter, betalings-sølv og vægtlodder", *Fornvænnen* 118, 2023:4, s. 239–258.
- Mørkholm, Otto, "Nogle betragtninger over klassificeringen af møntfund", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1976:6, s. 101–106.

Aarsleff, Esben, "Single finds of Viking-Age coins at Kirke Hyllinge and Vester Egesborg (Sealand, Denmark) – some preliminary considerations on coin use", *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2000–2002 (2006), s. 173–189.

Numismatiska forskningsgruppen 2024

Besöksadress: Lilla Frescativägen 7

Postadress: Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

Hemsida: www.archaeology.su.se/numismatiska

E-post: numismatik@ark.su.se

Föreståndare: Jens Christian Moesgaard, professor,
tel. 08-674 76 80, e-post: jens.christian.moesgaard@ark.su.se

Kenneth Jonsson, professor emeritus,
tel. 08-674 77 55, e-post: kenneth.jonsson@ark.su.se.

Gitte Ingvardson, forskar (från 2024-02-15 till 2024-09-30, 80%),
e-post: gitte.tarnow.ingvardson@natmus.dk.

Viacheslav Kuleshov, forskar (från 2024-10-16),
e-post: viacheslav.kuleshov@ark.su.se

Ylva Öd, redaktionssekreterare,
tel. 08-674 77 50, e-post: ylva.od@ark.su.se

Personer anknutna till NFG

Eeva Jonsson, doktorand, Åbo Universitet,
e-post: eeva.k.jonsson@utu.fi

Bo Gunnarsson e-post: bosse.gunnarsson@live.com

Lennart Lind e-post: lennart.sture.lind@gmail.com

Gert Rispling

© Numismatiska forskningsgruppen och förf.
Layout: Ylva Öd

Numismatiska forskningsgruppen
www.su.se/numismatiska-forskningsgruppen

**Stockholms
universitet**